Klassikeren:

BYGNINGSMUSEER

Anders Sandvig

På nyåret 1902 skrev Anders Sandvig (1862-1950) artikkelen vi her gjengir, som et tilsvar på en avisartikkel av arkeologiprofessor Gabriel Gustafson, den nytilsatte leder for Universitetets Oldsaksamling i Kristiania (Oslo). I artikkelen argumenterte Gustafson mot lokale museer og for Norsk Folkemuseum, ettersom det er «Norges kulturhistorie, ikke Setesdalens eller Gudbrandsdalens» som skal samles. Skulle det ikke lykkes å få alt samlet i ett museum, «så la det bli Østlandet og Vestlandet og Nordlandet på hvert sitt sted. Tre eller fire landsmuseer kan ennå la seg høre, men hundrede - umulig», skrev Gustafson.

Anders Sandvig hadde i kombinasjon med sin tannlegepraksis på dette tidspunktet arbeidet i 15 år på Lillehammer med å bygge opp sine samlinger fra Gudbrandsdalen. Istedet for «centralisation» som vil skape et folk «fjernet fra sine kulturelle overleveringer», hevder Sandvig at der det er «jordbund for et museum og tillike arbeidskraft, bør det uhindret få lov å vokse frem».

I ettertid vet vi at professor Gustafsons skrekkvisjon om de 100 museer ble virkelig nok, og at Sandvigs perspektiver ennå har gyldighet.

Av en artikkel i "Verdens Gang" for 16. desember forrige år sees, at professor Gustafson ikke har synderlig tilovers for dannelsen av et museum i Kristiansand med Setesdalen for øie. Vel visste jeg, at hr. professoren ved overtakelsen av sin stilling i Kristiania straks betonte "den uavviselige nødvendighet av konsentrering for den forhistoriske tids vedkommende"; men jeg hadde dog ikke tenkt meg muligheten av, at han fant det nødvendig å stille seg således for den senere tidsperiode.

Det er godt og vel å samle såmeget som mulig på ett sted, f.eks. Kristiania. Men det er neppe nødvendig for den kulturhis-

toriske oversikt, som det ved samme anledning er slått på, heller ikke riktig likeoverfor de øvrige landsdeler.

Museene er ikke til for noen enkelte. Det må arbeides imot det mål å gjøre disse til felles eie for det hele folk. Og her har de såkalte *bygningsmuseer* en stor oppgave. Men skal det komme riktig fart i arbeidet, må vi innrette oss slik, at det hele land om mulig kan komme med.

Det skjer neppe ved *centralisation*.

Det må ikke glemmes, at Norge er et langstrakt land med spredt befolkning, lange daler, dype fjorder og mangelfulle kommunikasjoner. Som en følge derav

egner det seg særlig for deling, - jeg mener den deling, som er hjemstavnsberettiget.

Vår hovedstad ligger som bekjent ikke nettopp sentralt.

Størstedelen av den norske befolkning kommer på grunn av forholdene aldri så langt. Skulle imidlertid sentralisasjonstanken også på dette område gjøre seg altfor sterkt gjeldende, er jeg bange for, at de færreste fikk anledning til å se våre museer. Og det norske folk i det store og hele ville på det her omhandlede området bli helt fjernet fra sine kulturelle overleveringer.

Men derimot, vokser et museum opp - selv om det til en begynnelse er nokså beskjedent - i deres egen landsdel, stiller det hele seg ganske anderledes. Jeg har her i byen sett, hvorledes Gudbrandsdølene og befolkningen ellers på Oplandene har fulgt med samlingene og arbeidet helt fra den første stakk ble nedkjørt til det første hus. Og interessen er i årenes løp ikke kjølnet, derpå har vi, rett som det er, beviser.

En tidligere Lillehammergutt - nu bosatt i Kristiania - har således netopp i disse dager tilstillet samlingene 1000 kr. En borger her fra byen har tilbudt seg å innkjøpe to gamle hus, flyttet og oppsatt her for hans regning. Dessuten har vi mottatt mindre beløp på 100 kr samt større og mindre gaver av enhver art.

Skal vi rekke noe på dette felt, må vi se på våre gamle ting med andre øyne enn tidligere og oppta arbeidet på en annen måte.

Der, hvor det er jordbund for et museum og tillike arbeidskraft, bør det uhindret få lov å vokse frem, enten det nu er Kristiansand, som vil oppta arbeidet for Setesdalen med tilstøtende distrikter, eller

en annen by for et lignende strøk.

Landet vokser - kravene med. Det nytter ikke å være altfor engstelige, selv om det skulle komme et par museer til opp på budsjettet, og at bevilgningene til de allerede "autoriserte samlinger" ikke skulle bli så store, som ønskelig kunne være. Især da det for de nyere samlinger dreier seg om meget beskjedne beløp.

Hovedsaken burde vel være å få samlet et så rikholdig materiale som mulig til belysning av vår historie fra hvert enkelt strøk av landet. Og det skjer best ved at hver landsdel tar sitt løft. Interessene holdes da best samlet, og kunnskapen blir større og mer inngående.

På den måte - forekommer det meg - vil det også være lettere å skaffe midler. Lillehammer - en liten by på vel 3000 innbyggere - har allerede ofret henimot 100.000 kr. på sine samlinger. Det er litt over 15 år, siden arbeidet begynte, og først i år søkes statsbidrag.

Ved å knytte en samling fra distriktet til en by, knytter man samtidig mange fine tråder til stedet, som sidenhen vil vokse og få uberegnelig betydning både for byen og dens opland. Det skal et langt, seigt arbeid til for å rekke noe, det er sant; men ingen vil angre på å ha vært med.

Det er på høy tid, vi tar fatt for alvor. Lenge nok har landet ligget brakk på det området. Lass på lass er i årenes løp gjennom oppkjøpere og agenter ført ut av landet. Verdifulle gamle bygninger av enhver art, - kirker og beboelseshus - er blitt revet ned og opphugget til ved, eller i det høyeste benyttet til uthus.

En svensk mann så dette, rykket inn og kjøpte opp av bohaver og kirkelige ting alt, hva han kunne overkomme. Han vraket intet, selv om det var fra det 17de eller

- 92 18de århundrede. For ham hadde det verdi. Men våre ledende menn på det område dengang var nok ikke av samme oppfatning. Og resultatet av den geniale manns arbeid hertillands kan nordmennene nu se i "Nordiska museet" i Stockholm, ikke på "Skansen" som hr. professor Gustafson sier. Der finnes, meg bekjent, kun et stabbur fra Telemark, som ble innkjøpt for vel et år siden. Om dette kan det vel neppe sies, at det representerer den "beste oversikt over alle norske bygders kultur i de siste århundreder".

"Men så kan det ikke alltid få lov å være", sier forfatteren. Og her har han alle med seg.

Men når hr. professoren ender sitt innlegg med å anbefale Setesdalen og de andre landsdeler å vente, til "Norsk Folkemuseum i Kristiania" har forsynt seg, har han neppe alle med seg. Med all mulig anerkjendelse av "Folkemuseet"s arbeidsiver og dyktighet tror jeg dog ikke, det noenlunde tilfredsstillende kan rekke den oppgave, her pekes på, selv om statsbevilgningene for dets vedkommende ble øket til det dobbelte av, hva det nu er, og "gaver ellers drysset fra alle kanter".

Skal det i det hele tatt gjøres noe fra de engere landsdeler, så bør det vel begynnes straks, før oppkjøpere fra alle kanter helt har fått lenset bygdene for de ting, hvorom der her er tale, siden er det vel for sent.

Tror man kanskje, at en landsdels aktelse for sine fortidsminner høynes ved at hele slektens arvegods bringes hen til ett enkelt sted? Aldri.

En landsdels tradisjon bør så meget som mulig ha sitt hjerte i dens midte.

Jeg kan ikke forstå annet, enn at man gjennom en sentralisasjon her så langt fra

samler og styrker, at man meget mere spreder og svekker, svekker de forskjellige landsdelers aktelse for og verdsetting av sine egne minnesmerker.

*Lillehammer, 7de januar 1902.
Anders Sandvig*

Artikkelen er gjengitt i *Morgenbladet*, Kristiania (Oslo), 14. januar 1902. Ved gjengivelsen her er den gitt en noe modernisert språkdrakt.

Spørsmålene omkring sentralisering kontra desentralisering ble et aktuelt stridsspørsmål i den norske museumssituasjonen i lang tid framover. Dannelsen av det norske museumsforbundet, nå NKKM - Norske Kunst- og Kulturhistoriske Museer, i 1918 kan også sees i dette perspektivet. Nærmere om dette er presentert i:

John Aage Gjestrum: «Museums mænd» og «deres skidne tøj», i *Museumsnytt* nr. 2/1993 s. 4-15.

Anders Sandvig (1862-1950) var utdannet tannlege i Tyskland, kom til Lillehammer i 1885 og startet innsamling av gjenstander i Gudbrandsdalen i 1887. Samlingene åpnet på Maihaugen i 1904, og er idag et av Europas fremste friluftsmuseer. Sandvig ledet museet til 1946, fram til 1928 ved siden av sin tannlegepraksis. Sandvig deltok aktivt i utviklingen av museer i Norge, og skrev bl.a. følgende bøker: *De Sandvigske Samlinger i tekst og bilder*. Et bidrag til Gudbrandsdalens kulturhistorie (1907), *Fra ættegården til husmannsplassen* (1928), *Seterliv og seterstell* (1942), *I praksis og på samlerferd* (1943), *I arbeid og fest* (1947)

Om Anders Sandvig og *De Sandvigske Samlinger*, museet han skapte, se også:

Buggeland, Tord og Ågotnes, Jakob: *Maihaugen, De Sandvigske Samlinger 100 år*, Oslo 1987